

Opera Xatirələri – Leyli və Məcnun İlk Tamaşa

Köhnə Bakı

Hüseynqulu Sarabski

Bakı: “Yazıçı”, 1982

Səhifə: 44-47

© 2002 Azerbaijan International

“Gaveyi-ahəngər” də Fərhadı mən oynayırdım. Fərhad rolunda çox məharət qazandım. “Gavə”dən sonra “Əlmənsur”u oynadıq. Axırını pərdəsində bir ərəb sədəyi-qayıbanə oxuyur. O rolu mən oynayırdım. Ərəb qıyafəsində Hicaz üstündə oxudum və o Hicazdan sonra çox hörmət qazandım.

O gecə Üzeyirbəy Hacıbəyov teatrda imiş. Səhnədə mənim Hicaz oxumağımı görüb xoşladıqda fikrində olan “Leyli və Məcnun” operasını yazmağa başlayır. Bir gün “Nicat”a getdiyim yerdə rast gəldi və mənə dedi: “Nə gözəl Hicaz oxudun.. Çox xoşuma gəldi. Mən bir “Leyli və Məcnun” operası başlamışam”. Dedim: “Oynaram”.

O vaxtlar Üzeyir sabiq “İslamiyyə” mehmanxanasında yaşardı, adresini mənə verib dedi: “İki gündən sonra yanıma gələrsən”. İki gün sonra getdim, yazdığı əsərin havalarından mənə oxutdurdu, çox asanlıqla oxudum. Üzeyir daha da həvəsləndi. Ondan sonra hər gün onun yanına gedib Məcnun roluna hazırlayırdım. “Leyli və Məcnun” hazır oldu. Əsəri “Nicat”a gətirdik. Çünki artistlər hamısı orada oynayırdı. Bir də “Nicat” bir cəmiyyət olduğuna görə teatr tutmaq, paltar hasil etmək, məşq eləmək və hökumətdən icazə almaq onlar üçün asan idi. İşə başladıq. Xor, İbn Səlam, Nofəl, Leylinin və Məcnunun atası və anasını oynayanları birtəhər tapdıq. Amma Leyli tapılmadı. O yan-bu yanı axtarırdıqdan sonra bizə bir aşpaz şeyirdi rast gəldi, familiyası Fərəcov, adı Əbdürrəhim idi. Buna çox yalvarandan sonra Leyli rolunu oynamağa razı oldu, bu şərtlə ki, heç kəs onun Leyli oynadığını bilməsin. Bir ay məşq elədik. Bir adam yox idi ki, bunun yaxşı olacağını söyləsin. Hami bizi peşiman edir və qorxuzurdu: “Bundan bir şey çıxmaz. Özünüzü biyabır edərsiniz”. Mən də çox qorxardım. Gah qaçardım, gah həvəsim vadar edərdi yenə

məşqə gələrdim. Bir dəfə İmran Qasimovgildə məşq idi. Məni o qədər qorxutdular ki, oradan məşqi yarımçıq qoyub qaçdım. İmran mənim qaçdığımı başa düşüb dalımca yüyürək küçə qapısında tutdu: “Axmaq olma, yaxşı oynaya bilməsən çinini, nişanını almayacqlar! Bunların sözüne qulaq asma! Oynayıb yaxşı da ad qazanacaqsan!” - deyər məni qaytardı.

Bir çox zəhmətdən sonra teatrda axırncı məşqi edirdik. Müəllimlərdən və mətbuatçılardan bir çoxları da var idi. Rejissor Hüseyn Ərəblinski, dirijor Əbdürrəhimbəy Haqverdiyev, suflyor Əlabbas Rzayev idi. Üzeyir isə orkestrdə skripka çalırdı. Xorda və orkestrdə iştirak edənlər türk müəllimləri idi. Məşq zamanı Üzeyir bilmərrə başını itirmişdi. Çünki bir adam demirdi ki, oyun yaxşı gedəcəkdir. Axşam teatra gələndə gördüm qapının qabağında o qədər adam var, içəri keçmək mümkün deyil. Dal qarıya keçdim, gördüm ora bundan bədtərdir. O gecə binanın dörd bir tərəfi camaatla dolu idi. Teatr qapılarında və foyedə səs-küydən qulaq tutulurdu. Biletlər saat 4-dən qurtardığına görə camaat biletsiz içəri doluşurdu. “Nicat” cəmiyyəti üzvlərinin hamısı şaşırılmışdı, nə edəcəklərini bilmirdilər. Ərəblinski əsəbiləşib artistlərin üstünə qışqırırdı: “Tez olun, qrimə gedin!” Artistlər dalbadal gəlib soruşurdu: “Mən hansı paltar geyim? Nə qrim eləyim?” Hüseyn gah səhnəyə gəlib səhnə maşinistləri ilə dava edir, tələsdirir, gah da artistlərin yanına gəlib onların qrim və paltarlarını göstərirdi. Bir də eşitdim ki, Leylinin qrim otağında qalmaqaldır. Getdim. Nə gördüm? Leyli rolunu oynayan deyir ki: “O rəngdir, nədir, mən onu üzümə sürtməyəm”. Yalvar- yaxarla onu birtəhər razı edib qrimə başladım.

Mən özümü bir qara qul eləmişdim. Çünki bir dəfə hacılardan birisi Məkkədən gələndə özü ilə bir qara qul gətirmişdi. Mən də bütün ərəbləri qara hesab edərək özümü bu şəkllə salmışdım. İnsanın başının tükü uzandıqda, təbii, üzünü də tük basar. Amma mənim cünunluqda başımın tükü uzun, bıgım öz qaydasında olduğu halda, üzümdə bir dənə də olsun tük yox idi.

Camaatı çox çətinliklə sakit etdikdən sonra tamaşanı başladım, türk səhnəsində birinci dəfə olaraq 1908-ci ildə, şənbə günü, yanvarın 12-də “Leyli və Məcnun” operası tamaşaya qoyuldu. Tamaşa başladığında o qədər camaatla dolu olan salonda elə bir sakitlik əmələ gəldi ki, guya burda kimsə yoxmuş. Oyunun birinci, ikinci pərdələrini qorxudan var qüvvəmlə oynayırdım. İkinci pərdə düşdükdən sonra yoldaşlarım və teatrda iştirak edənlər mənim başıma yığılıb - “Afərin! Afərin!” - deyər təbrik etdilər və bu alqışlarla daha da mənə qüvvət verib deyirdilər: “Hüseynqulu, əgər üçüncü pərdəni də yaratsan, artistlik adı alacaqsan!” Üçüncü pərdəni başladığında mən cəsarətlə onlara dedim “Gedin, tamaşa edin, görərsiniz!” O pərdədə məndə elə bir hiss oyanadı ki, tamam Hüseynqululuğumu unudub bir Məcnun kəsilmişdim. Səhnə mənim üçün elə bil bir səhra idi. Mənimlə iştirak edənləri tanıyırdım, gözlərim heç bir şey görmürdü. Pərdə düşdükdən sonra camaatın məni dəfələrlə sürəkli alqışlar içərisində pərdə qabağına çağırması və yoldaşlarımın pərdə dalında məni əhatə edib öpmələri mənə o qədər təsir etdi ki, biixtiyar ağladım.

Sonra bir qışqırıq eşitdim: “Bəs mən üzümdəki rəngi necə silim?”

Səsindən Leyli rolunu oynayan Fərəcovun qışqırdığını anladım. Gedib gördüm su kranının qabağında durub üzünü su ilə yuyur. Qaydadır, laka su dəydikdə daha da bərk olar. Biz onun bığlarını görünməmək üçün lak ilə yapışdırmışdıq. O da üzünə su vurduqca, lak bərkiyib qrim getmirdi və lak qurduqca onu incidirdi. İş belə gördükdə qolundan yapışıb apardım, qrimini vazelin ilə təmizləmək istədim. İyrənə-iyrənə mənim üzümə baxıb dedi: “O donuz yağını qoymaram mənim üzümə sürtəsən!” Çox müsibətlə bunun üzünü təmizlədik və şad-xürrəm hamı öz evinə getdi.

Bu oyundan sonra camaat və səhnə yoldaşlarım məni Məcnun deyə çağırırdılar. O ad mənə o qədər əziz idi ki, hər kəs bu adla çağırırdıqda fərəhlənirdim. Kuçədən keçdikdə keçmişdə məni barmaqla hədələyən camaat indi məni hörmət və məhəbbətlə göstərirdi.

Oyunun belə müvəffəqiyyətlə keçməsindən ürəklənib təkrar etmək istədik. Leyli rolunu oynayan Fərəcovun yanına getdik, dedi ki, “mən bir də qələt elərəm oynaram!” Çox danışdıqdan sonra bir növ onu razı elədim. Amma yenə şərt bağladı ki, o rəngi-yağı üzünə sürtməyək. Odur ki, qadın məsələsi çox çətin idi. Biz də təkrar oynamaq idik. Nə eləyək, nə eləyək, bizə Əhməd Bədəlbəyovun (Əhməd Ağdamski – red.) yaxşı səsi olmasını dedilər. Gedib onu tapıb razı elədik. Əhməd Ağdamski bir neçə vaxt Leyli rolunu müvəffəqiyyətlə ifa elədi. “Leyli və Məcnun”u hər dəfə təkrar oynadıqda Azərbaycan qəzalarından teleqrafla “Nicat” cəmiyyətinə biletlər tapşırırdılar. Bir neçə tamaşadan sonra teatr mövsümü bitdi.

Haman il Şəki şəhərinə qastrola getdim. Yerli həvəskarlar ilə bir neçə tamaşa verib, böyük müvəffəqiyyət qazandım. Şəki camaatı mənə bir qızıl nişan hədiyyə verərək, kamali-hörmətlə Bakıya yola saldılar. “Leyli və Məcnun” operası belə müvəffəqiyyətlərə nail olandan sonra Yzeyir “Ər və Arvad” adlı bir operetta yazdı. 1909-cu il, cümə günü, mart ayının 14-də bayram münasibətilə sirkdə birinci dəfə türk səhnəsində “Ər və Arvad” operettası oynandı. Mərcan bəyi mən oynayırdım. Kəblə Qubadı Mirzağa Əliyev oynadı.